

STUDENTŲ ADAPTACIJOS KLAUSIMAI PEDAGOGINIAME INSTITUTE

O. KREGŽDIENĖ

Nuolatinis socialistinio liaudies švietimo vystymasis ir visuotinio vidurinio mokymo įgyvendinimas reikalauja ruošti daugiau įvairių specialybių aukštos kvalifikacijos mokytojų. Partija iškelė uždavinį, kad 1990 metais dalykinėje sistemoje dirbtų mokytojai tik su aukštuoju išsilavinimu. 1974 m. respublikos bendrojo lavinimo mokyklose dalykinėje sistemoje dirbo 67,8% mokytojų su aukštuoju išsilavinimu¹. Ypač trūksta kvalifikuotų fizikos, matematikos ir užsienio kalbų mokytojų.

Kvalifikuotų mokytojų trūksta respublikoje ne vien dėl to, kad, įgyvendinant visuotinį vidurinį mokymą, daugėja mokinių bendrojo lavinimo mokyklose. Valstybiniai priėmimo į aukštąsias mokyklas planai beveik atitinka aukštos kvalifikacijos mokytojų reikmes, tačiau dėl gausaus studentų nubyrėjimo aukštosios mokyklos kasmet neparengia planuoto skaičiaus mokytojų. Kai kuriuose Vilniaus Valstybinio pedagoginio instituto fakultetuose nubyra 50% ir daugiau studentų.

Į pedagoginio instituto užsienio kalbų fakulteta kasmet pagal valstybinius priėmimo planus priimama 130 (su kandidatais 160) studentų. 1975 m. fakultetą baigė 81 absolventas. 1976 m. diplomus gavo 83 absolventai. Į fizikos matematikos fakultetą kasmet buvo pri-

imama 225 (be kandidatų) studentai. 1973 m. fakultetą baigė 98, 1974 — 103, 1975 — 124 ir 1976 — 113 absolventų. 1977 m. baigiamuosiuose kursuose mokysis 187 studentai.

Tiek daug studentų nubyrant, neįmanoma planingai rengti aukštos kvalifikacijos pedagoginius kadrus. Todėl ypač aktuali studentų adaptacijos pedagoginiame institute problema.

Minėtą problemą mes suprantame gana plačiai. Jos pradžia — išankstinis kandidatų orientavimas pedagogo profesijai pedagoginio instituto renginiuose vidurinių mokyklų mokiniams. Studentų adaptacijos aukštojoje mokykloje procese išskiriame dvi puses:

1. Adaptavimąsi — tai yra pačių studentų prisitaikymą prie naujų aukštosios pedagoginio profilio mokyklos sąlygų, jos darbo metodų, naujų reikalavimų. Adaptavimasis priklauso nuo tų sunkumų, kuriuos studentai turi įveikti aukštojoje mokykloje, o antra vertus, pačių studentų pastangų, norų, sugebėjimų ir asmeninių savybių.

2. Adaptavimą — aukštosios mokyklos mokymo ir auklėjimo poveikį būsimam specialistui, — kuris priklauso nuo fakultetų, katedrų, organizacijų, dėstytojų kolektyvo ir atskirų dėstytojų. Čia neabejotinai turi įtakos aukštosios mokyklos mokymo turinys — planai ir pro-

¹ LTSR ekonomika ir kultūra 1974 metais. Statistikos metraštis. V., 1975, p. 392.

gramos, studentų darbo ir gyvenimo sąlygos, dėstytojų dalykinės ir pedagoginės kvalifikacijos, darbo, ypač su pirmojo kurso studentais, metodika ir stilius, dėstytojų pastangos ir sugebėjimai juos pažinti ir padėti vakarykščiams mokiniams tapti studentais.

Taigi, siekdama sumažinti studentų nubyrejimą, aukštoji mokykla turi spręsti du vienas su kitu susijusius uždavinius: 1) tobulinti studentų kontingento atrankos metodiką, ieškoti būdų atrinkti ir priimti į aukštąją mokyklą tokius kandidatus, kurie sugebėtų geriau adaptuotis, ir 2) tobulinti mokomojo ir auklėjamojo darbo su priimtaisiais metodiką.

Mūsų tyrimai, atlikti Vilniaus Valstybinio pedagoginio instituto užsienio kalbų fakultete, skirti kandidatų atrankos metodikos tobulinimui. Remdamiesi mokytojo profesijos klausimais literatūros analize, sociologiniais bei psichologiniais respublikos mokytojų², pedagoginio instituto studentų kontingento³, mokinių, ketinančių rinktis mokytojo profesiją⁴, tyrimais, sudarėme hipotetinį optimalaus kandidato į pedagoginio instituto užsienio kalbų fakultetą modelį, kuriame išskyrėme šiuos pagrindinius komponentus: 1) profesinis-pedagoginis kryptingumas, 2) pedagoginių sugebėjimų prielaidos, 3) dalykinis asmenybės kryptingumas (kryptingumas užsienio kalbai), 4) dalykinių sugebėjimų — mokyti užsienio kalbą — prielaidos, 5) gero studento ir būsimo mokytojo svarbiausi charakterio bruožai (gebėjimas suartėti su žmonėmis, visuomeniškumas, nuoširdumas, jautrumas kitų žmonių atžvilgiu, draugiškumas).

Kandidatų į užsienio kalbų fakultetą tyrimuose ir eksperimentinėje atrankoje buvo stengiamasi atsižvelgti į visus optimalaus kandidato komponentus, o ypač į profesinį kryptingumą.

Kandidato asmenybei tirti buvo panaudotas metodų kompleksas: 1) stojančiojo į pedagoginį institutą anketa, 2) asmenybės požiūrių ir interesų aprašas, 3) mokyklos charakteristika pagal mūsų sudarytą schemą, 4) individualus pokalbis su stojančiuoju, 5) pedagoginių situacijų uždaviniai, 6) kai kurie specialūs testai kalbiniam sugebėjimams tirti, 7) atestato ir stojamųjų egzaminų pažymiai⁵. Stojančiųjų į pedagoginio instituto užsienio kalbų fakultetą tyrimas ir eksperimentinė atranka buvo pradėta 0,5 arba 1,5 metų prieš stojimą į institutą ir vyko tokiais etapais:

1. Mokinių, ketinančių stoti į užsienio kalbų fakultetą, išaiškinimas bendrojo lavinimo mokyklose (10—11 klasėse), panaudojant anketas.

2. Profinformacinis ir profkonsultacinis darbas su ketinančiais stoti į šį fakultetą ir jų paskatinimas saviatrankai. Šis darbas buvo atliktas fakulteto organizuotame sąskrydyje-seminare abiturientams pagal specialią programą⁶.

Sąskrydžio-seminaro dalyviai, gavę įvairiapusišką ir kvalifikuotą profesinę informaciją bei konsultaciją, galėjo pagrįsčiau nuspręsti — atsisakyti ketinimo studijuoti pedagoginio instituto užsienio kalbų fakultete arba jo nekeisti. Stojamieji egzaminai tai patvirtino. Iš sąskrydyje-seminare dalyvavusių ir laikusių stojamuosius egzaminus į užsienio

² К р е г ж д и е н ė О. Мokytojų požiūris į savo profesiją. — „Pedagogika ir psichologija“, t. 10, V., 1969.

³ К р е г ж д и е н ė О. Kandidatų atrankos į pedagoginio instituto užsienio kalbų fakultetą kriterijai. — Кн.: Психодиагностикос problemas. V., 1972.

⁴ К р я г ж д е н е О. Ю. Характеристика процесса выбора профессии учителя. — В кн.: Эффективность подготовки специалистов. Каунас, 1969.

⁵ К р е г ж д и е н ė О. Studentų atrankos į pedagoginio instituto užsienio kalbų fakultetą kompleksinės metodikos sudarymo ypatumai. Kand. dis. V., 1972 (žr. priedai p. 55—82).

⁶ Ten pat, p. 117—123.

kalbų fakultetą abiturientų neįstojo tik 16%, kai tuo tarpu iš nedalyvavusių sąskrydyje-seminare neįstojo net 42% bandžiusiųjų. Sąskrydžio-seminaro dalyviai daug geriau įsitvirtino — adaptavosi institute. Iš jų nubyrejo tik 2%.

3. Stojamieji konkursiniai egzaminai ir papildomi stojančiųjų asmenybės tyrimai, panaudojant anksčiau minėtą metodų kompleksą.

Mūsų eksperimentinio darbo metais, siekiant į kandidatų pažinimo bei atrankos procesą įtraukti vidurines mokyklas ir pakelti jų atsakomybę už rekomenduojamus kandidatus bei jų charakteristikas, visoms mokykloms buvo išsiuntinėta grįžtamoji informacija apie jų abiturientų stojamųjų egzaminų rezultatus. Ši priemonė pasirodė labai veiksminga. Antraisiais mūsų eksperimentinio darbo metais abiturientų charakteristikos-rekomendacijos buvo visapusiškesnės ir išsamesnės. Tuo būdu kandidatų pažinime ir jų atrankoje dalyvavo: bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų klasių vadovai ir užsienio kalbų mokytojai, pats stojantysis, sąskrydžio-seminaro metu paskatintas sąmoningai apsispręsti, užsienio kalbų fakulteto, pedagogikos ir psichologijos katedrų dėstytojai. Ši atrankos sistema ir asmenybės tyrimo metodų kompleksas sudarė galimybes gana visapusiškai pažinti stojančiuosius ir priimtuosius į institutą. Pagal asmenybės profesinio kryptingumo kriterijų visus priimtuosius į instituto užsienio kalbų fakultetą suskirstėme į keturias grupes.

Pirmoji grupė — studentai su profesiniu-pedagoginiu ir dalykiniu kryptingumais. Šios grupės studentams yra būdingas bendras teigiamas požiūris, mokytojo profesiją ir į pasirinktą užsienio kalbos specialybę. Jie nori būti užsienio kalbos mokytojais. Jiems patinka darbas su vaikais ir užsienio kalba. Daugelis jų yra dirbę su spaliukais ir pionieriais, gerai arba labai gerai mokėsi užsienio kalbą vidurinėje mokykloje.

Antroji grupė — studentai tik su profesiniu-pedagoginiu kryptingumu be ryškiau susiformavusio dalykinio kryptingumo. Jiems, kaip ir pirmosios grupės atstovams, būdingas bendras teigiamas požiūris į mokytojo profesiją — myli darbą su vaikais, nori būti mokytojais. Tačiau šios grupės studentai apie užsienio kalbos studijas anksčiau negalvoję, daugelis nusprendę pasirinkti šią specialybę tik paskutiniu momentu. Jie lygiai taip pat galėtų studijuoti ir kitą dalyką (lietuvių kalbą, istoriją, geografiją), jeigu tik įstotų.

Trečioji grupė — studentai tik su dalykiniu kryptingumu. Jiems labai patinka ir jie nori studijuoti užsienio kalbą, bet mokytojais būti nenori. Į pedagoginį institutą stoja tik todėl, kad čia yra ši specialybė, kad tikisi praeiti konkursą. Baigę institutą, jie svajoja dirbti vertėjais, gidais, mokslinį darbą ir pan. Kai kurie jų po metų ketina pereiti studijuoti į universitetą.

Ketvirtoji grupė — studentai, kurie neturi nei profesinio-pedagoginio, nei dalykinio kryptingumo. Jie vienodai abejingi tiek užsienio kalbai, tiek ir mokytojo profesijai. Mokytojais būti nenori, o į užsienio kalbų fakultetą įstojo atsitiktinai (tikėjosi praeiti konkursą, prikalbėjo tėvai, čia stojo draugai, reikėjo kur nors mokytis). Toliau tiriant šias grupes pirmajame bei antrajame kurse ir jas lyginant pagal nubyrejimo procentą bei nubyrejimo priežastis, paaiškėjo tokie rezultatai.

1 lentelė

Studentų nubyrejimas grupėse			
Grupė	Priimtų skaičius	Nubyrejo	
		skaič.	%
I	145	29	20
II	26	9	34,7
III	95	44	46,3
IV	37	31	83,8

Lentelė rodo, kad iš gausiausios pirmosios grupės nubyrejo mažiausiai — 20%. Iš antrosios grupės nubyrejo 34,7%, iš trečiosios — 46,3% ir iš ketvirtosios — 83,8%. Vadinasi, studentų adaptacijai didelės reikšmės turi asmenybės profesinis kryptingumas. Geriausiai adaptuojasi studentai, kurie turi abu kryptingumus — profesinį-pedagoginį ir dalykinį. Blogiausiai adaptuojasi studentai, kurie neturi nei vieno, nei antro pedagoginio instituto studentui reikiamo kryptingumo. Lyginant antrąją grupę su trečiaja, adaptacijos požiūriu perspektyvesnė yra antroji, kuriai būdingas profesinis-pedagoginis kryptingumas, ir mažiau perspektyvi trečioji, kuriai būdingas tik dalykinis kryptingumas.

2 lentelė

Studentų nubyrejimo priežastys

Grupė	Nubyrejimo priežastys %			
	nesugebėjo mokytis specialybės	nelankė paskaitų ir nedirbo	susirgo	kitos
I	55,2	6,9	24,1	13,8
II	55,6	—	22,2	22,2
III	40,9	38,6	13,8	6,7
IV	22,5	67,7	3,2	6,5
Iš viso:	40,7	35,5	14,1	9,7

Iš 2 lentelės matyti, kad svariausia studentų nubyrejimo priežastis — nesugebėjimas mokytis specialybės dalykų. Dėl šios priežasties palieka institutą 40,7% visų nubyrejusiųjų. Dėl nesugebėjimo įsisavinti specialybę nubyra ne tik vidutiniškai mokęsi vidurinių mokyklų abiturientai bet, ir gerai, ir ne tik atestatai iš užsienio kalbos turėję „4“ arba „5“, bet ir stojamuosius egzaminus išlaikę gerai arba labai gerai. Vadinasi, nei atestato, nei stojamųjų egzaminų balas dar nerodo sugebėjimų užsienio kalbos studijoms. Krinta į akis ir toks rei-

kinys, kad dėl nesugebėjimo studijuoti specialybę studentai užsienio kalbų fakultete pradeda byrėti labai greitai — antrą, trečią studijų savaitę, ir dauguma jų pirmajame kurse nubyra dar iki sesijos. Iš 1 lentelėje pažymėtų I grupės nubyrejusių studentų pirmajame kurse iki pirmosios sesijos nubyrejo 31%, iš II grupės — 66,6%, iš III grupės — 34,1% ir iš IV grupės — 51,6%. Šis reiškinys turi dvi puses. Kaip aiškina dėstytojai, kuo greičiau netinkami studijoms studentai palieka institutą, tuo geriau jiems ir dėstytojams — negaištamas laikas ir be reikalo neekvojamos dėstytojų pastangos. Antra vertus, per tokį trumpą laiką studentas iš tikrųjų gali nesugebėti adaptuotis naujose mokymosi sąlygose, ir tiek dėstytojas, tiek ir pats studentas gali suklysti, darydamas sprendimą „nesugeba“. Mes tyrėme nubyrejusių dėl nesugebėjimo studijuoti specialybę tolesnį likimą, veiklą ir ketinimus. Pasirodė, kad iš 46 nubyrejusių dėl šios priežasties (apie juos mums pavyko surinkti žinias) 12 studijuoja ir 9 dar ketina studijuoti tą pačią specialybę universiteto vakariniame skyriuje, mūsų instituto žemesniuose kursuose, dvimečiuose užsienio kalbų kursuose, net kitų respublikų aukštosiose mokyklose. Šeši šios grupės studentai mokytojauja. Du iš jų dėsto užsienio kalbą aštuonmetėje mokykloje. Ši medžiaga dar nepakankama padaryti išvadai, kad dėstytojai neteisingai konstatavo nubyrejusių sugebėjimus specialybei. Reikia tyrimų, kurie atskleistų, kaip jiems sekasi realizuoti savo norus ir pasiryžimą kitose mokyklose. Tačiau ši medžiaga rodo, kad fakultete reikia tobulinti specialybės mokymo metodiką, ypač I—II kursuose.

2 lentelėje pažymėtos nubyrejimo priežastys (nelankė paskaitų ir nedirbo, susirgo ir kitos) aiškiai rodo I ir II grupių pranašumą prieš III ir IV grupes. Iš I grupės dėl nedarbštumo ir užsiėmimų nelankymo nubyrejo tik 6,9%, iš II grupės nei vieno, o iš III ir IV grupių dėl

šios priežasties nubyrejo atitinkamai 38,6% ir 67,7% įstojusiųjų. I ir II grupių nubyrejimo svarbiausios priežastys — nesugebėjimas ir liga, o III ir IV grupių — nenoras dirbti ir nedrausmingumas — blogai lankomi užsiėmimai. Tokį skirtingą grupių požiūrį į studijas nulemia studentų asmenybės profesinis kryptingumas. I ir II grupių studentai patenkinti pasirinkta profesija ir jos atkakliau siekia — sistemingai dirba, lanko paskaitas. Tuo tarpu III ir IV grupių studentai nepatenkinti pasirinkta profesija, stokoja vidinio stimulo, skatinančio atkakliai dirbti, siekti jų ne-traukiančio tikslo.

Studentų skirstymas į grupes ir atskirų grupių charakteristikos leidžia numatyti ir tikslingo auklėjamojo darbo su studentais kryptis, norint juos adaptuoti. Dirbant su pirmąja grupe, reikia stengtis išlaikyti, gilinti ir stiprinti profesinį-pedagoginį bei dalykinį kryptingumus. Darbo su antrąja grupe kryptis — stiprinti ir gilinti profesinį-pedagoginį ir išugdyti dalykinį kryptingumą — sudominti ir priversti pamėgti užsienio kalbą, vystyti sugebėjimus kalbai įsisavinti. Darbo su trečiąja grupe tikslas — gilinti ir stiprinti dalykinį ir išugdyti profesinį-pedagoginį kryptingumą. Pedagoginio instituto dėstytojų uždavinys — sugriauti šių studentų atsi-
neštą neigiamą požiūrį į mokytojo profesiją, parodyti, kad ši profesija yra įdo-

mi ir patraukli tiems, kurie ją myli ir nuoširdžiai dirba.

Mūsų stebėjimai rodo, kad profesinio kryptingumo ugdymo požiūriu labai paslanki yra antroji grupė. Visi šios grupės studentai, kurie nenubyrejo pirmajame kurse dėl nesugebėjimo įsisavinti specialybę, ligos ar kitų priežasčių, paprastai dalykinį kryptingumą įgyja be specialios darbo su jais programos. Tai lemia specialybės studijų sėkmė. Kitaip yra su trečiąja grupe. Nemaža šios grupės dalis iki 70%, taip ir neįgyja profesinio-pedagoginio kryptingumo, nors ir baigia institutą. Jie adaptuojasi tik studijoms pedagoginiame institute, bet nesiadaptuoja mokytojo profesijai. Ketvirtoji grupė visai neperspektyvi. Jos atstovai baigia institutą retai. Iš mūsų tiriamų 37 tokių studentų institutą baigė tik du. Vienas iš jų, buvęs gabus ir geras studentas, turintis literatūrinių poetinių sugebėjimų, sėkmingai dirba mokykloje ir svajoja tapti žurnalistu. Antroji studentė vienerius metus buvo likusi kartoti kurso, baigė institutą tėvų verčiama, gavo laisvą diplomą ir pradėjo dirbti ne pagal kvalifikaciją.

Mūsų tyrimų medžiaga ir jos analizė rodo, kad didelės reikšmės studentų adaptacijai turi jų asmenybės profesinis kryptingumas. Todėl profesinio-pedagoginio kryptingumo ugdymas mokymo ir auklėjimo procese yra vienas iš pagrindinių darbo su studentais uždavinių.

ВОПРОСЫ АДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ИНСТИТУТЕ

О. КРЯГЖДЕНЕ

Резюме

Статья знакомит с результатами проведенных исследований условий адаптации 303 студентов I—II курсов факультета иностранных языков. Анализируются причины отсева. Взяв за критерий профессиональную направленность, автор условно распределяет всех указанных студентов по четырем

группам и дает сравнительную характеристику групп.

Исследования позволяют сделать вывод, что в сложном процессе адаптации в высшей школе профессиональная направленность личности играет существенную роль.

FRAGEN DER STUDENTENADAPTATION AN DER PÄDAGOGISCHEN HOCHSCHULE

О. КРЕГЗДИЕНЕ

Zusammenfassung

Es wurden 303 Studenten des 1. und 2. Studienjahres der Fakultät für Fremdsprachen untersucht. Im Artikel werden die Ursachen der Fluktuation sowie die Bedingungen der Adaptation der Studenten in einer Hochschule behandelt. Die untersuchten Studenten werden nach dem Kriterium der bewußten Berufs wahlrichtung einer Studen-

tenpersönlichkeit in vier Gruppen eingeteilt. Weiterhin wird eine konfrontierende Charakteristik dieser Gruppen gegeben. Es wird festgestellt, daß die wichtigste Rolle im komplizierten Adaptationsprozeß der Studenten an einer Hochschule die bewußte Berufswahlrichtung einer Studentenpersönlichkeit spielt.